

En vintersaga på Östgötateatern

Torbjörn Astner gör Shakespeare till dans och musik från 30-talet

TORBJÖRN ASTNER HAR VELAT GÖRA *En vintersaga* i många år. För cirka 20 år sedan gjorde han tillsammans med dramaturgen Göran Nilsson en bearbetning av Hagbergs översättning, egentligen bara en modernisering. Den versionen har legat som grund när han nu gjort en helt ny översättning.

Idén om att förlägga *En vintersaga* i 30-talsmiljö och har Torbjörn Astner haft länge. Han såg mycket film med Fred Astaire och Ginger Rogers och tyckte att den epoken var den mest sagolika under 1900-talet, dessutom mycket vacker i Art Deco-stil, något som Gunilla Norlund, som gör scenografin och kostymerna, tagit fasta på. Disneys *Snövit* har också inspirerat, liksom antiken. Klassiskt men ändå modernt, sagolikt men ändå gripbart.

– En av sångerna i filmen "SwingTime" innehåller ett grundtema som stämmer överens med hela berättelsen. Kung Leontes kommer att sjunga den och den heter "Just the way you look tonight", säger Torbjörn Astner och citerar:

"Someday when I'm awf'ly low,
And the world is cold,
I will feel a glow just thinking of you
And the way you look tonight.

– Det är precis så det kommer att bli för honom. Dessutom uttrycker en önskan om att ingenting ska förändras, menar Torbjörn Astner och fortsätter:

Lovely, never, never change,
Keep that breathless charm,
Won't you please arrange it,
'cause I love you,
Just the way you look tonight.

– Jag har tänkt på det också ur den lille prinsen Mamillius perspektiv: fest råder när ridån går upp, alla är harmoniska och lyckliga och de skulle kunna blunda och önska att allt ska vara precis som det är. Men så

plötsligt rasar alltihop väldigt snabbt och går så fruktansvärt åt pipan. Varje gång jag läser pjäsen blir jag lika häpen. Det som börjar i lätt och elegant komediton övergår i grekiskt drama, för att sedan ytterligare förflyttas till bondkomik ute på vischan i Böhmen. Jag är djupt fascinerad av pjäsens snabba vändningar och att det trots alla olika varianter ändå hänger ihop så väl.

Kung Leontes med sonen Mamillius betraktar svartsjukt sin fru.

Torbjörn Astner har arbetat mycket med teater för barn och ungdom och menar att det där ofta finns en tematik om hur vuxna handlar och hur det drabbar barnen. Medvetet eller omedvetet finns det med i det mesta han har gjort för vuxna också. Kanske är det därför inte konstigt att just *En vintersaga* länge stått på önskelistan.

– **KÄRNAN I PJÄSEN ÄR FÖR MIG** hur föräldrar, i det här fallet pappan, agerar och vad det åstadkommer med en familj som går i kras med följden att ett barn till och med dör. Det där fortsätter sedan i Böhmen när Polixenes uttalar förbannelser mot sin son; återigen förstör vuxna för de

yngre. Kontentan blir att det i sådana fall är rätt att inte lyda sina föräldrar utan göra uppror när de fattar så idiotiska beslut.

Torbjörn Astner poängterar att pjäsen förstås handlar om mycket annat också, men han märker här liksom i mycket annat han gör, att vuxen-barn-perspektivet berör honom starkt.

– Att som liten vara skild från mor och syskon är naturligtvis något som har stor betydelse för ett barn. Har man upplevt ensamhet och utsatthet i förhållande till sina föräldrar tar man lätt barnets perspektiv i sitt arbete. Det är en motor som ger mig själv föda som jag sedan kan ge vidare till

skådespelarna, vissa saker kommer uttalat, annat som undertext. Tillsammans kommer det förhoppningsvis att ge något som berör, vad vet man inte, det där är olika från fall till fall, alla avtryck stämmer inte på alla människor. Men "det som är botten i dig är botten också i andra", som Gunnar Ekelöf skrev.

Torbjörn Astner menar att man kan göra en personlig bearbetning av en klassiker för att man vill vara originell, men också för att det faktiskt betyder något för en själv. Han förlade till exempel Ibsens *Ett dockhem* till tidigt 50-tal och döpte om pojkarerna Ivar och Bob till Ingvar (så heter hans bror) och Tobbe.

– När jag förklarade varför jag ville göra så, tyckte de inblandade att det var helt rätt. Det fanns kritiker som tyckte det var gräsligt, men det fanns andra som tyckte det var bra. Jag tror att det är viktigt att en regissör inte bara ha en 'idé' utan mer ett eget 'fäste' i en berättelse för att kunna få med sig sin ensemble.

En vintersaga handlar om svartsjuka och jag undrar om Torbjörn Astner ger Leontes någon anledning till att vara svartsjuk? Man kan ju om man vill tolka texten så, och göra Leontes fru flirtig och överdrivet översvallande mot Polixenes.

– Nej, Hermione är en fenomenal värdinna. Leontes idé om Hermiones otrohet bör komma som en blixtnedslag från en klar himmel. Han blir avundsjuk för att hans fru, och inte han själv, lyckas övertala barndomsvännen att stanna. 'Vad har hon som inte jag har?' tänker han. Han hinner inte mer än tänka tanken, förrän han ser hela mönstret och ser precis vad hon hållit på med. Han tänker på att hans fru är höggravid och att Polixenes varit där i just nio månader. Men det får inte finnas minsta tvivel om hennes renhet och dygd för att man som publik ska känna att hennes man har fått totalt hjärnsläpp som man skulle säga idag. Det är av avgörande betydelse att misstankarna om otroheten är helt grundlösa. Sedan får han så klart vatten på sin kvarn när den han misstänker tar till flykten. Men alla som kommit i kontakt med svartsjukan vet att den inte har med logik att göra. En svartsjuk människa kan lägga sina egna pussel precis som de vill och vara helt övertygade om att det är just så pusselbitarna hör ihop.

Hur tänker du kring de övernaturliga inslagen i pjäsen? Mamillius kan sägas dö för att hans far sätter sig upp mot

Drottning Hermione med sonen Mamillius.

gudarna, Hermione är en staty som blir levande.

– Hermione säger själv att hon hållit sig *gömd* under alla dessa år. Svårigheten är snarare hur de andra ska reagera när statyn börjar röra sig. En annan fråga är ifall Paulina *vet* att drottningen är död, när hon kommer med budskapet och utslungar sina värsta förbannelser mot Leontes. Men man kan aldrig spela mer än vad publiken kan fatta, och i det läget har man ingen möjlighet att tro något annat än att drottningen faktiskt *är* död. Samtidigt vill jag att man som publik i någon mån *ska* få kunna uppleva att man är med om ett litet

mirakel när statyn börjar röra sig. Man ska inte kunna tänka "jaja hon står där och spelar staty ...". Det skulle bli torftigt för de skådespelare som faktiskt har som uppgift att tro på detta.

Man ska vara rörd till tårar men samtidigt bli väldigt glad. Ska man skratta eller gråta? Helst både och som Staffan Göthe brukar svara.

Torbjörn Astner har bearbetat och strukit en del. Han anser till exempel att Shakespeares komik ibland går ut på att man ska skratta åt att herdarna är så dumma i huvudet. Den typen av humor tycker han inte om. Därför har han tagit bort rätt mycket av skojaren Autolykos, till exempel när han lurar herdepojken och när han är elak mot herden och hans son.

– Nej, jag tycker inte om de där scenerna. Jag tycker de där personerna är så härliga och hyggliga och jag vill inte att de ska göras narr av, framställas som så oerhört enfaldiga, nästan imbecilla. Det roar inte mig och passar inte mina syften och därför har jag tagit bort det. Rollfiguren 'Tiden' tar jag bort, man får veta att det har gått 16 år i alla fall. Visst är rollen fin, men när det gäller strykningar handlar det också om att komma ner i en hyfsad speltid. Jag vill ha en lätt och snabb föreställning med flyt och sång och dans.

Intervju: Roland Heiel

Inga-Stina Ewbank om *En vintersaga*

INGA –STINA EWBANK, en av Storbritanniens främsta shakespeareforskare, växte upp i Sverige och kom till England efter studentexamen. I nästa nummer av SHAKESPEARE kommer en längre intervju med henne. Här bara vad hon tycker om *En vintersaga*:

– En av de första artiklar jag skrev hette "The Triumph of Time in The Winter's Tale" (Tidens triumf i *En vintersaga*). Nuförtiden talar alla om Tiden i pjäsen, men 1964 hade inte så mycket skrivits om den.

– **DET ÄR EN AV MINA FAVORITPJÄSER**, men den blir fördärvad ibland. Ifjol gjorde Royal Shakespeare Company en uppsättning där handlingen var förlagd till USA:s sydstater. Den var hemskt dålig: skådespelarna talade en dialekt som inte lät som någonting och man hade gimmicks som till exempel en riktig falk som flög från ena änden av scenen till den andra!

– **JAG MINNS OCKSÅ TREVOR NUNNS** uppsättning 1969 då Judi Dench spelade både Hermione och Perdita. Hon var väldigt bra och det var en fantastisk

föreställning. Ända fram till sista scenen, för i den greps man inte längre, man bara satt där och undrade hur det skulle lösa sig när mor och dotter möttes.

Inga-Stina Ewbank. Foto: Kent Hägglund